

TERRITORI DE MASIES AMB ULLS DE DONES

TERRITORI
DE MASIES

Territori de Masies amb ulls de dones

El projecte «Territori de Masies amb ulls de Dones» és un espai de reflexió i divulgació de la mirada femenina al Territori de Masies. Sorgeix de la voluntat d'enriquir la mirada patrimonial des de la perspectiva de gènere, quotidianitzar el relat patrimonial des de la vessant vivencial i popular de les dones en particular i generar un espai de debat sobre el paper de les dones en la sostenibilitat rural amb la intenció de trencar estereotips i ampliar la mirada de gènere.

On són les dones al Santuari del Miracle?

El projecte parteix de la identificació d'indrets patrimonials o amb alt simbolisme rural, és a dir, dels llocs que formen part de l'imaginari territorial de la societat en general, com és el cas del Santuari del Miracle, per tal de reconstruir i feminitzar el relat patrimonial, vinculant-lo amb l'espai viscut i quotidià de les dones.

La ruta s'organitza en diferents parades reflexives interpretatives, combinant parades d'interpretació de l'espai geogràfic des de la mirada de gènere (quina és la visibilització de les dones en el relat patrimonial de l'indret, què hi trobem a faltar, quins espais eren i són utilitzats per dones, com, quan i per què), amb parades de converses de dones treballadores i veïnes de l'indret, i parades de reflexió sobre el paper de les dones en la sostenibilitat rural.

Botiga del Santuari del Miracle. Fotografia cedida per la família Vendrell Viladrich.

TERRITORI DE MASIES AMB ULLS DE DONES

TERRITORI
DE MASIES

*On som les dones
al Santuari
del Miracle?*

RUTA INTERPRETATIVA 28 NOV. 2021

ITINERARI

El Miracle és una de les unitats de població del municipi de Riner, bàsicament formada per masies disseminades que s'escampen a l'entorn del Santuari del Miracle, sens dubte el centre de major atracció del municipi, majestuosament bastit a 825 metres d'altitud sota la protecció del vessant nord del tossal de Sant Gabriel. Es tracta d'un indret situat al trencaigües, divisòria de conques, del Cardener i del Segre.

La ruta constarà de dos parts, o més ben dit, de dues parades. Primer ens enfilarem pel Collet del Moro fins arribar a l'Estela d'Ardèvol. Posteriorment agafarem els cotxes fins al Miracle. Un cop allà ens arribarem fins a Sant Gabriel i farem una passejada pels voltants del Santuari.

CREU DE TERME

La creu de terme o peiró és una creu monumental, habitualment de pedra, que s'ubicava prop de l'entrada de poblacions o Monestirs o vora els camins.

CAPELLA DE SANT GABRIEL

A prop del Santuari, hi ha la capella de Sant Gabriel situada al capdamunt del tossal homònim. Va ser feta aixecar al segle XV, just després del suposat Miracle de l'aparició de la Mare de Déu en forma de nena (la Verge Nena), que dona raó de ser al Santuari. En el seu interior hi havia el quadre de l'Anunciació, el qual fou destruït l'any 1936. Des de la capella es pot observar gran part de Catalunya i el primer diumenge d'octubre s'hi celebra un aplec amb una missa, benedicció i repartiment del pa.

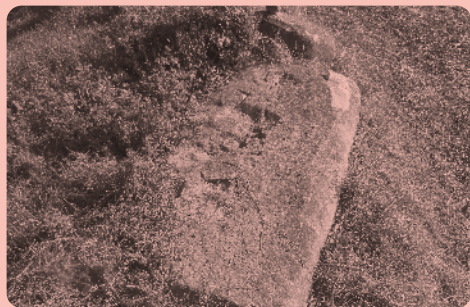
TURÓ DEL COLLET DEL MORO

És una collada de 780 metres d'altitud a cavall dels termes municipals de Pinós i Riner, al Solsonès. És a l'extrem nord del terme municipal, al nord-est de Sant Just d'Ardèvol i a l'oest-nord-oest de Su i a l'oest-sud-oest de Sant diumenge. Al seu costat nord s'estén la partida del Collet del Moro. És a prop i al nord de Can Faixa. En el turó s'ubica la tomba que visitarem.

BASSADÒRIA

Era un prat, on si va establir el Santuari. Actualment dona nom a una bassa, de forma el·líptica i obrada en pedra situada al costat del Monestir, tot i que per la localització de la bassa es creu que antigament era una zona d'horts. Al costat de la bassa hi trobem la creu commemorativa de l'aparició de la Verge.

ESTELA D'ARDÈVOL

Antigament es trobava al mig d'un camp al costat del camí ramader, després es va moure més amunt de la carretera de Su al Miracle i en l'actualitat està guardada al magatzem de la Casa Gran al Miracle. És una estela que s'ubicava al costat d'un poblat neolític que va ser reciclat en l'època medieval, on al costat hi ha ubicat un lloc d'enterrament medieval i al turó de sobre s'hi va fer una necròpolis.

CAPELLA DE LA DESAPARICIÓ

L'any 1600 s'erigí la capella de Sant Joan, anomenada de la Desaparició en referència a la desaparició de la Mare de Déu nena. El seu altar va ser destruït l'any 1936, però l'any 1946 fou restaurada i s'hi col·locà un mosaic, obra de Santiago Padrós, i el nou altar.

CREU DE CONSTANTÍ

Creu que s'inaugurà el 1913 i fou recentment restaurada al 2013. La llegenda diu que comemorava, el 313 Constantí l'emperador va atribuir a la creu una victòria.

CEL·LES DE SANT BENET, DE NOSTRA SENYORA I DE SANT ANTONI

Les cel·les o apartaments del Miracle, són allotjaments destinats a persones que volen passar-uns dies o una temporada al Santuari del Miracle i gaudir de la tranquil·litat d'un paratge cobert de boscos frondosos de pins i rouredes. Les cel·les de Sant Benet i de Nostra Senyora es troben ubicades més enllà del Santuari, en canvi les cel·les de Sant Antoni es troben just al costat del Monestir. Totes les cel·les històricament han estat llogades a l'estiu per diverses famílies per venir a estiuemar, ja que funcionaven com apartaments turístics.

ESTELA DEL MIRACLE (ROC DE LA MARE DE DÉU)

Construcció del neolític (4000 o 5000 aC) situada a tocar de la capella de Sant Gabriel, tot i que antigament l'estela estava al lloc que ocupa actualment la capella. Una antiga estela que devia caure en el seu moment i fou convertida en altar, ja que hi van posar dos suports i van posar de forma horitzontal l'estela a sobre. Per tot el contorn de l'estela s'hi pot observar un motiu escultòric en forma d'espiga que podria simbolitzar la roba i podria estar pintada. Tot i que costa una mica de veure, existeix una marca a la pedra en forma de creu, que indica el terme com una fita. De fet, sempre s'ha mantingut com a pedra sagrada i com el seu nom deixa entreveure, ha tingut usos cristians, ja que des d'aquest indret es beneïa el terme i quan es feia alguna processó sempre s'aturaven en aquest indret i s'havia fet servir en algunes processons com a suport del tabernacle de la Mare de déu i s'utilitzava com altar.

SANTUARI DEL MIRACLE

El Santuari del Miracle, és un conjunt monumental que té el seu origen al segle XV. El conjunt està format per una església, una capella, un Monestir benedictí depenent de Montserrat, la Casa Gran i diversos llocs d'acollida: la Casa d'Espiritualitat, les cel·les de Sant Benet, de Nostra Senyora i de Sant Antoni.

A finals del segle XIX el bisbe de Solsona, Ramon Riu, demanà al Monestir de Montserrat que establís una comunitat religiosa al Miracle. S'arribà a un acord amb l'abat Josep Deas i s'inicià la construcció del Monestir el 1899, on l'any 1901 s'hi establí la primera comunitat. Durant la guerra del 1936-1939 la comunitat monàstica es dispersà i el recinte fou convertit en hospital. Tot i això, encara avui és la comunitat benedictina de Montserrat la que té cura d'aquest Santuari i en porta tota la gestió.

CASA GRAN

És un edifici construït en èpoques diverses, iniciat al segle XVI amb afegits posteriors realitzats fins al segle XVIII. Es tracta d'un exponent magnífic d'edifici renaixentista civil amb ampliacions de l'època barroca. Aquest edifici ha tingut diverses funcions al llarg de la història, sent des d'un hospital per gent que va patir el tifus, un hostel per allotjar pelegrins i viatgers, una escola de nens, i en l'actualitat malgrat que molts elements esperen ser restaurats, allotja les instal·lacions municipals de Riner, els espais culturals d'exposicions (Espai Barroc i Espai Natura), els serveis de botiga, cafeteria, restaurant i Oficina de Turisme. L'escala central de la Casa Gran ha estat restaurada recentment.

CASA D'ESPIRITUALITAT

L'edifici de la Casa d'Espiritualitat es va construir el 1935 amb la funció d'Hotel, el qual va ser regentat per diferents famílies que gestionaven les seves habitacions. Antigament, l'hotel, el bar i la botiga que es troben en la Casa gran estaven connectats, de tal manera que els serveis eren gestionats per una mateixa família. Va ser l'any 1980 quan es va reconvertir en Casa d'Espiritualitat, en la qual des d'aleshores acull a les persones que, individualment o en grup, cerquen un ambient de pau, de reflexió, de silenci i de pregària; si ho desitgen poden compartir les celebracions litúrgiques amb la comunitat monàstica.

RETAULE BARROC

El cèlebre retaule barroc del Santuari del Miracle és considerat una de les principals obres que resten a Catalunya del barroc català de transició. És emmarcat estilísticament en els models d'art barroc tradicional de transició, ja

que les seves principals característiques són la substitució de la columna salomònica per la composta, la desaparició de les grans masses purament decoratives pròpies dels xorigueresc i l'ús de la petxina en les seves aplicacions més variades com a motiu ornamental. El principal material del retaule és fusta dels boscos de l'entorn. Fou encarregat pels administradors del Santuari del Miracle l'any 1747 al gran escultor Carles Morató que hi va treballar fins a l'any 1758. Els daurats i la policromia són obra del pintor solsoní Antoni Bordons.

Prehistòria i Època Medieval al baix Solsonès

→ Per **Laura de Castellet**, historiadora,
divulgadora i il·lustradora del patrimoni

De vegades ens mirem el passat, el nostre patrimoni i la nostra història, parlant sempre en masculí, com si els protagonistes dels fets d'abans només fossin la meitat de nosaltres. Avui farem un recorregut per aquest patrimoni de tots, també en femení. No és que les dones no hi haguem estat, en la història: només es tracta de veure-les i tornar-los el nom.

En l'itinerari que seguirem començarem veient on hi havia l'antic emplaçament de l'estela d'Ardevol, al costat de la necròpolis i poblat alt-medieval del Collet del Moro. Després anirem al Miracle i pujarem al turó de Sant Gabriel, on des de fa 6.000 anys fins fa pocs dies la gran estela femenina presidia la trobada de tots els camins en aquest punt. Després tornarem al Santuari, on la bassa ramadera va passar a ser sagrada sota la presència femenina de la Mare de Déu nena, i finalment podrem visitar les esteles de la zona que han estat estudiades i restaurades al magatzem de la Casa Gran.

NEOLÍTIC

Començarem per la nostra prehistòria, pel Neolític. Fa uns 6.000 o 7.000 anys a tot el sud del Solsonès ja hi vivia homes i dones que conreaven els camps, però sobretot era un lloc de pas molt important pels ramats transhumants que, des de la costa, a l'estiu es dirigien al Pirineu i el Prepirineu, i precisament al Miracle hi conflueixen diversos camins importants. El camí principal de pas de persones i cavalleries seguia arran de carena, i amb el temps, en ser camí també per a carros, es va anomenar via Carral: és el que comunica el Miracle amb la casa de la Carral, que per això porta aquest nom. Però també hi havia diversos camins ramaders, i un dels principals venia de Pinós fins al Miracle, que era el punt culminant d'un seguit de rutes transhumants: al Miracle, a més de ser el punt més alt de la carena, hi deuria haver un espai humit i una bassa on abeurar el bestiar: la bassa d'Òria.

Al llarg del traçat de tots els camins ramaders que conflueixen al Miracle hi ha restes d'època Neolítica, senyal de la seva antiguitat: poblats, menhirs indicadors, llocs d'enterrament... però sobretot uns elements molt singulars: les esteles de pedra. Una estela és un roc molt gran, més que una persona, treballat pels costats per a donar-li forma més o menys oval i regular, i ben clavada a terra en un indret significatiu. En moltes d'aquestes pedres hi sol haver algun tipus de gravat que recorda una persona: dues ratlles a manera de braços, textures de tipus tèxtil, dues rodonetes superiors com si fossin

els ulls o també dues rodones més avall, els pits. D'esteles de població ramadera se'n troben des de la vall del Segre fins als Alps, i moltes tenen alguna indicació de que es tracta de personatges femenins. Al turó de Sant Gabriel hi ha la més important de totes aquestes esteles: de la mateixa manera que ara des de tot l'entorn es veu la capelleta de Sant Gabriel, antigament es deuria veure la gran estela que hi havia al lloc de la capella.

Amb el temps algunes d'aquestes esteles van anar caient. La del Miracle conservava encara el seu caràcter de pedra sagrada i al segle XVII va ser col·locada al costat de Sant Gabriel de forma horitzontal, sobre dos pilarets, i fins fa ben poc ha servit d'altar, establint una continuïtat espiritual única en aquest tipus d'esteles. Sostinguda sobre les seves dues potes molta gent la coneixia com el "dolmen" del Miracle, encara que no tenia el sentit funerari dels dòlmens. L'estela d'Ardèvol es trobava al pas de l'antic camí ramader a l'alçada de Gangolells, i fa dècades, en treure marges per fer camps més grans de cara al pas de maquinària agrícola, la pedra caiguda es va traslladar una mica més amunt. Encara hi ha el record d'on havia estat clavada aquesta estela, al costat del camí ramader i amb comunicació visual directa amb l'estela principal, al turó de Sant Gabriel. Fa pocs anys moltes d'aquestes esteles van ser retirades dels seus emplaçaments originals, encara que haguessin caigut, i es van portar a la Casa Gran per al seu estudi i restauració. El projecte va ser anomenat "Gegants Immortals", curiosament oblidant el caràcter femení, protector i sagrat, d'aquestes "gegantes".

ÈPOCA MEDIEVAL

Al costat de l'emplaçament de l'estela d'Ardèvol hi havia hagut un poblat; no sabem si ja era habitat al Neolític, però els indicis que en queden són d'època alt-medieval, més o menys d'entre els segles VI i XI. En queda, sobretot, una petita necròpolis al turonet del Collet del Moro, amb una gran tomba de banyera i tres tombes de lloses. És probable que els habitants d'aquest indret, i que conreaven els actuals camps de Gangolells, fossin d'origen germànic, perquè el nom de Gangolells ve del llatí tardà "Wandalellus": el lloc dels vàndals (no dels incívics, sinó del poble vàndal, germànic). El terme de la casa de Gangolells ha de ser molt antic ja que la finca originària està delimitada per megàlits (monuments de pedra) del Neolític; el darrer propietari que va morir fa pocs anys encara es deia Gangolells de segon cognom. Això ens porta a tenir una perspectiva familiar molt antiga: moltes cases dels voltants del Miracle tenen orígens remots i sempre han estat habitades per la mateixa línia familiar. Molt sovint, quan quedava una pubilla era l'home qui se n'anava a viure a casa seva i el cognom que es transmetia als fills era el de la mare, el de la casa. Això ens permet veure, entre aquests camins, poblats, camps i topònims, una línia tan femenina com masculina, equilibrant el concepte de gènere que podem tenir de segles més recents: sense les dones de les cases de pàgès no tindríem aquest paisatge ni aquests noms. La primogenitura, l'hereu, també tenia línia femenina. Les cases, els mercats, els horts, l'aviram, les fonts i l'economia familiar han tingut veu de dona.

Família que gestionava el Bar, la Botiga i l'Hotel de Santuari del Miracle.

Fotografia cedida per la família Vendrell Viladrich.

La vida al Miracle i oficis oblidats

Es fàcil parlar de vida quan un espai està en moviment i ple de gent que viu de la terra i de l'entorn que l'envolta, però quan aquesta se'n va es quan ens aflora la necessitat de recuperar la memòria i el record d'aquells que en un moment de la història van habitar, van treballar i van viure com a part d'un indret amb tant de patrimoni i simbolisme rural. El Santuari del Miracle històricament, i també en l'actualitat, és i ha estat un punt central dins del Baix Solsonès, un punt d'unió entre les persones que han habitat, i en alguns casos encara habiten, les masies del seu voltant, un indret quotidià, social i espiritual que ha permès a les persones trobar-se, connectar i intercanviar tots els aspectes que sostenen la vida d'una persona. No estem parlant d'un espai perdut sinó d'un indret de resistència que encara perdura, gràcies a les persones que encara l'habituen i a les diferents iniciatives actuals que li segueixen donant veu i conviuen en aquest indret amb tanta història i patrimoni.

“El que sempre comentem sobre el Miracle és aquest canvi, no és millor ni pitjor, és diferent ja que era una altra època, però abans el Miracle estava ple de gent perquè les masies d'aquí al voltant estaven totes habitades. Era un petit poble. I ara nosaltres quan venim aquí, veiem aquesta diferència.” (Teresa i Miracle Vendrell Viladrich — filles de la família que gestionava el bar, la botiga i l'hotel del Miracle)

Ja des de l'època prehistòrica amb les abundants restes que envolten el Santuari, l'època medieval amb els seus poblats i les masies en la modernitat ens mostren com la presència de

l'esser humà en aquestes terres ha estat continu. Així doncs, el Santuari del Miracle, és un espai que ha canviat com ha anat canviant la història, que s'ha reinventat i s'ha adaptat segons les necessitats de cada època, però que sempre ha viscut de la ruralitat que l'envolta, dels seus oficis i de les seves maneres de viure-la. Una ruralitat que és i ha estat femenina, que ha de ser repoblada (i les dones reproduir-se), artesana (i les dones artesanes), diversificada (i les dones emprenedores del turisme rural i sostenible), i pagesa (i les dones pageses).

“A pagès la dona ha estat importantíssima, ja que portava un pes molt important que jo crec que ara s'ha deslluït una mica, però espero que es torni a recuperar perquè era molt important. Jo crec que no era discriminatori, perquè es notava aquest pes.” (Miracle i Teresa Vendrell Viladrich — filles de la família que gestionava el bar, la botiga i l'hotel del Miracle)

Per aquesta raó, nosaltres volem resseguir aquest passat més proper des de les persones que l'habitaven i l'habituen, però sobretot des d'aquelles dones que han estat primordials per a la sostenibilitat del Miracle, les que han quedat amagades, com si no hi fossin i no comptessin, les quals ens poden explicar com i perquè el Santuari del Miracle s'ha viscut i el vivim d'aquesta manera, coneixent quins elements formaven i donaven vida a aquest indret:

L'ESCOLA

L'educació sempre ha estat un pilar fonamental en el desenvolupament de la vida d'una persona i d'un indret. L'establiment d'una escola en un espai rural, no només hi dona vida, sinó que també assegura la pervivència d'aquell indret en el futur més pròxim, fet que s'observa en què són molts els pobles que en l'actualitat reivindiquen la necessitat d'una escola per a evitar el despoblament i assegurar la pervivència

d'una ruralitat que cada vegada més necessita d'una equitat i sostenibilitat rural.

En el cas del Santuari del Miracle, històricament ha gaudit d'una escola dins de la Casa Gran gestionada per part del Monestir, la qual va perdurar fins als anys 70/80 quan l'edifici de la Casa Gran va passar a mans de la diputació i ja la van tancar. En els inicis del segle passat, aquesta era completament dinamitzada per part dels monjos del Monestir i només anava destinada a l'escolarització dels nois de la zona.

“Crec que el nostre pare ja havia anat a alguna escola que tenien els capellans en el seu temps aquí baix, que proporcionaven educació als nois que hi havia per aquí.” (Miracle i Teresa Vendrell Viladrich — filles de la família que gestionava el bar, la botiga i l'hotel del Miracle)

Posteriorment, a mitjans de segle la gestió d'aquesta escola és va ampliar, es van contractar mestres dones, les quals ensenyaven conjuntament amb els monjos, i es va deixar de fer la distinció per gènere, assegurant l'escolarització de tots els infants de les masies més properes. Les mestres contractades, doncs, foren un moment de canvi i de progrés molt important, ja que va permetre no només un canvi en el tipus d'escolarització, sinó també que les nenes poguessin gaudir d'aquesta i que tots els infants tinguessin un referent femení a l'escola. Tanmateix, en aquella època la religió tenia un paper molt important dins l'escolarització dels infants. Tot i això de forma innovadora els monjos del Miracle transmetien la religió cristiana als infants ja no mitjançant misses dins l'horari escolar sinó de forma més amena amb dibuixos i pel·lícules, o fins i tot durant els caps de setmana passant filmacions.

“Haviem tingut mestres dones de Solsona o fins i tot de la banda de Barcelona, de Sant Just Desvern, o també capellans, sobretot el pare Mateu, que és el que estava més implicat

dels monjos. Nosaltres vam viure aquesta escola com ara viuen les escoles rurals, fèiem sortides i de tot. Era una escola unitària, on hi havia una mestra però també els frares ens organitzaven activitats, ens passaven pel·lícules, ens explicaven històries religioses i organitzaven coses.” (Miracle i Teresa Vendrell Viladrich — filles de la família que gestionava el bar, la botiga i l'hotel del Miracle)

L'escola amb el format d'una escola rural aglutinava tots els infants des de 3 a 15 anys en una mateixa classe i es donaven lliçons de matemàtiques fins a llengües, però també hi havia una connexió molt estreta amb l'entorn més proper, ja que els patis es realitzaven als boscos de les contrades i periòdicament es realitzaven excursions per visitar diferents indrets propers, com ara masies, fonts o boscos.

“Jo quan tenia 4 anys vaig venir aquí a l'escola però durant un període de temps molt curt perquè no funcionava i els meus pares em van treure. Jo vaig entrar i crec que era la més petita, perquè era com una escola rural amb una mestra i aleshores entraven des dels 3 anys fins als 12 o 13. Recordo molt que la meua mare m'acompanyava cada dia al matí, sortíem de casa amb quatre anyets i veníem a peu cap aquí on passàvem pel camí on hi ha la font del bisbe, aleshores em quedava a dinar aquí i després tornava cap a casa.” (Sara de la Carral — veïna del Miracle)

“Jo anava a l'escola al setembre, amb els nens i nenes de pagès, ja que nosaltres a Barcelona començàvem a mitjans d'octubre. L'escola era a la Casa Gran, a sobre d'on ara hi ha l'Ajuntament, en aquell finestrall gran. Hi havia una mestra, i els nens venien de les masies properes caminant. Ho gaudia molt, ho veia un luxe fer l'esbarjo a la plaça o al bosc de St Joan”

(Assumpta Pagès — estiejant del Miracle)

“Fins a l'escola tardàvem més o menys uns 20 o 30 minuts caminant amb els meus germans, recordo que passàvem fred, que quan anàvem pel costat d'unes roques que hi havia uns tolls es gelava l'aigua, aleshores ens estàvem allà trencant el gel. A aquella època tot i que hi hagués algun cotxe a casa, no t'hi portaven, a escola havies d'anar caminant. Vaig anar a escola fins als 12 o 13 anys perquè a aquella època no se li donava massa importància a això de l'escola” (Emília Parera — veïna del Miracle)

L'HOSTAL

Històricament, en l'interior de la Casa Gran, al costat d'on hi havia l'escola i a sobre d'on actualment està ubicat l'ajuntament, s'havia establert la funció d'hostal gràcies a les diferents habitacions que el formen, on encara hi queden llars de foc, cubs per rentar la roba i sales on dormien. En uns inicis, a l'hostal s'hostatjaven pelegrins que venien al Miracle caminant i també servia per allotjar les treballadores del convent o la mestra, i posteriorment va tenir la funció de casa de colònies. On actualment hi ha ubicat l'Espai Barroc, a sobre la botiga, era la part que es destinava a casa de colònies, en la qual passaven uns dies diferents grups tant a l'estiu com a l'hivern.

“La gent que treballava al convent, dormia a les habitacions de la Casa Gran, com la mestra que anava a menjar a les cuines del Monestir, però ella s'havia de quedar a la cuina a menjar. (...) També recordo que hi havia unes finestres que donaven a baix, just a sota la botiga que hi havia una esplanada, que ara està una mica pujat però abans era pla. Doncs allà es feien molts focs de camp perquè hi havia colònies a la casa gran, també hi havia novicis al Monestir, sobretot a l'estiu però a l'hivern també venien grups” (Miracle i Teresa Vendrell Viladrich — filles de la família que gestionava el bar, la botiga i l'hotel del Miracle)

Durant una època la Casa Gran es va trobar molt abandonada, fins i tot, popularment se l'anomenava la Casa de les Pucetes. Durant aquesta, en l'interior de la casa gran s'havien organitzat reunions de joves que es van acabar formalitzant amb una associació. Mitjançant aquesta associació els joves organitzaven la fira del bolet, un equip de futbol, la castanyada o fins i tot activitats de la festa major. Dins de la Casa gran i per voluntat dels joves s'havia ubicat una taula de ping-pong en una de les habitacions per a que poguessin fer trobades, organitzar excursions, jugar i fer caliu. Fins i tot, durant uns anys es van organitzar competicions d'equips de futbol dels diferents pobles, en uns inicis només per als homes i les dones estaven relegades a animar, però després també es van impulsar equips de futbol de dones, dels quals al Miracle també se'n va reunir un, i competien entre si.

“Després, durant uns anys, del 83 al 87 molt aproximadament, es va fer una associació juvenil que es deia Bellmig de Catalunya. Aleshores tots els joves es van organitzar i fèiem trobades els divendres a dins la Casa Gran, que en aquell moment era tot una ruïna, doncs teníem les claus d'una sala d'aquestes on hi ha els focs a terra.” (Sara de la Carral — veïna del Miracle)

Finalment, quan la Casa Gran va passar a mans de la diputació aquest hostal es va tancar i es va rehabilitar l'edifici per a establir-hi les instal·lacions municipals de Riner, els espais culturals d'exposicions, i els serveis de botiga, cafeteria, restaurant i Oficina de Turisme.

EL BAR I LA BOTIGA DE QUEVIURES

Per sort, no tots els oficis que hi havia antigament al Miracle han acabat desapareixent. Un dels supervivents al pas dels anys, tot i els grans canvis realitzats en la seva forma i gestió, ha estat el bar i la botiga de queviures del Miracle.

Les botigues i els bars, històricament han estat elements molt importants per a la dinamització de la vida social, la cohesió entre els habitants i l'economia dels pobles i de les masies. Així doncs, han estat un element clau per a la vida al Miracle ja no només com a forma d'abastiment de productes i de serveis per a la seva gent sinó que també han actuat com a punt de trobada i de socialització.

“Nosaltres amb el Miracle es evident que sempre hi hem tingut relació, perquè sempre ha estat el nostre nucli. Hi havia el bar que feia de botiga, on no hi anàvem a comprar habitualment, però si algun dia s'acabava alguna cosa, s'acabava el pa o fèiem curt d'alguna cosa, doncs la meua mare m'enviava a comprar aquí.” (Sara de la Carral — veïna del Miracle)

“El muntatge que hi ha ara no és el que hi havia abans, ja que abans hi havia la botiga i el bar era un espai social que venia molta gent, a jugar cartes i els pagesos hi venien molt a veure la tele, a passar l'estona i a xerrar.” (Miracle i Teresa Vendrell Viladrich — filles de la família que gestionava el bar, la botiga i l'hotel del Miracle)

Des de fa molts anys, el bar i la botiga han estat gestionats per diferents famílies que vivien dins del propi Miracle i s'encarregaven de donar el servei als habitants del Miracle i voltants, però també als estiuers. Una d'aquestes famílies, concretament la que la va gestionar durant més anys, fou la que s'encarregà de portar no només el bar i la botiga sinó també, durant els anys anteriors a que es convertís en casa d'Espiritualitat, l'hotel.

“El nostre pare va agafar la botiga amb una germana seva l'any 1948 i vivien a una masia, i la nostra mare també treballava per aquí, va estar treballant a les cuines del Santuari, fins l'any 1955 que es van casar, que ella també va venir cap aquí. (...) Aleshores, del 1948 al 1965 el nostre pare va portar la botiga, el bar i

l'hotel. I a l'any 1965 vam marxar cap a Solsona, quan jo no feia gaire que havia fet 8 anys i tu (Teresa) havies fet 9 anys i el nostre germà tenia 3 anys.” (Miracle i Teresa Vendrell Viladrich — filles de la família que gestionava el bar, la botiga i l'hotel del Miracle)

Pel que fa al bar, no només servia com a espai social sinó també servien dinars. De cuinar i servir els dinars se n'ocupava la mestressa i la dona de la casa. Es cuinava al foc a terra i als fogons de pedra, més tard van venir les cuines econòmiques. Els dies de feina, menjaven els homes junts i més tard o a la cuina ho feien les dones. Convé destacar que la vida donada a aquest espai durant aquest període encara perdura en el patrimoni de l'edifici on s'ubicava i s'ubica el bar i la botiga del Miracle, tal com ens comenten les filles de la família que el gestionava:

“Quan hi havia l'hotel nosaltres vivíem allí, i la mare sempre havia dit que era l'època en que havíem estat en molt bones condicions. Després quan ja no el portàvem, nosaltres vivíem a la rebotiga, a la part de darrera, ara on hi ha la cuina del restaurant era la nostra cuina, un dels menjadors que té encara hi ha la pica de pedra i el foc que és on cuinàvem nosaltres. A sota la botiga hi havia un gran dipòsit d'aigua i amb una bomba feien pujar l'aigua, és a dir, que teníem aigua corrent.” (Miracle i Teresa Vendrell Viladrich — filles de la família que gestionava el bar, la botiga i l'hotel del Miracle)

Els diumenges era el dia en que totes les persones de les masies de la zona no treballaven i juntament amb les persones que vivien al Miracle estaven obligats a anar a missa. La gent de la zona aprofitava els diumenges per trobar-se, fet que convertia la missa però també el bar on anaven després d'aquesta com a eix vertebrador de la vida social. Els homes assistents a la missa acostumaven a anar a prendre un got de vi o de barreja, a menjar alguna cosa i a jugar una partida de cartes. En canvi les dones, no

Treballadores de l'hotel del Santuari del Miracle.
Fotografia cedida per la família Vendrell Viladrich.

acostumaven a anar al bar, ja que estava mal vist socialment, i com a molt aprofitaven el desplaçament d'anar a missa per passar per la botiga a fer alguna compra.

“Fes fred, nevés o fes calor, la gent sortia igual, havien de venir a comprar i venien al bar. El diumenge era el dia que hi havia més gent al bar després de la missa, que encara hi venen. Venien més aviat homes, les dones al bar no venien, venien a comprar però mai es quedaven al bar a jugar cartes, aleshores de dones només venien les nenes a jugar.” (Miracle i Teresa Vendrell Viladrich — filles de la família que gestionava el bar, la botiga i l'hotel del Miracle)

Pel que fa a l'abastiment de productes de la botiga i de les persones de la zona principalment es realitzava de dues formes: la família que gestionava la botiga s'encarregava d'aconseguir tots els productes necessaris, o les pròpies famílies interessades s'apropaven a les masies del voltant a comprar certs productes, o bé, eren les mateixes famílies de les masies les que s'ocupaven de venir al Miracle i vendre els productes de la terra que els sobrava pel seu auto-abastiment.

Pel que fa a la botiga, l'home de la família era el que s'encarregava d'anar a comprar els productes, ja que era el que tenia transport i podia desplaçar-se pel territori, mentre la dona era la que s'encarregava de vendre posteriorment els productes a la botiga.

“El nostre pare anava i venia amb el camionet per anar a buscar les coses per la botiga. I sinó, imagino que devien fer els encàrrecs amb el cotxe de línia que venia aquí. Els xais els compraven per aquí i els mataven aquí al Miracle, ho feien allà on hi ha les vinyes, aleshores hi havia uns camps amb uns coberts i una mica de construcció i els mataven allí. Hi havia una mica de tot. I ell fonamentalment anava i venia a fer els encàrrecs, ja que de la botiga

se'n encarregava la nostra tieta Montserrat i la nostra mare.” (Miracle i Teresa Vendrell Viladrich — filles de la família que gestionava el bar, la botiga i l'hotel del Miracle)

En canvi, son moltes les dones que anaven caminant a les masies a comprar els productes que necessitaven, o al revés, moltes les mestresses que agafaven el seu ruc i les alforjes i es desplaçaven fins al Miracle per vendre els seus productes com ara conills, pollastres, ous i verdures, però també aprofitaven per comprar el que els hi faltava a la botiga de queviures. Aquest fet es degut a que la petita autonomia econòmica que tenien les dones de pagès sovint venia de les vendes a persones de la zona.

“La botiga era on ara hi ha el bar restaurant. Ho compràvem tot aquí al Miracle. També a les masies, on hi anàvem caminant a buscar verdures, pollastres, conills, mató, llet de cabra i de vaca, tot molt bo! La Casanova, Vivets i Vilaseca eren les de més a prop. Molts dies venien dones de les masies amb els rucs carregats de menjar i verdures sobretot. Recordo iaies ben grans amb el ruc, lligant-lo a les anelles de ferro a les cel·les de St. Antoni. O baixaven a les cel·les de Ntra. Senyora i St. Benet perquè poguéssim comprar. També venien d'Agnés, de l'Avellanosa...” (Assumpta Pagès — estiuellant del Miracle)

“Nosaltres encara recordem que vingués un pagès aquí amb el ruc i les alforjes. Recordo el senyor que tenia la botiga a Solsona de Ca la Cotillaira amb la seva furgoneta també parava per aquí a vendre.” (Miracle i Teresa Vendrell Viladrich — filles de la família que gestionava el bar, la botiga i l'hotel del Miracle)

“Quan encara vivia amb els meus pares havíem anat al Miracle a vendre coses, portàvem mongeta tendra, tomàquets, pebrots i aquestes coses, a la gent que hi havia a les cel·les del Miracle. Aleshores sí et veien que tenies la paradeta feta al davant de Sant Antoni o també hi havia una botiga que ens encomanaven coses i ja els hi portàvem directament. Cap als

anys 50 o 60 aquí al Miracle els estieujants no tenien combinació per poder anar a comprar, només un cop o dos a la setmana hi havia un cotxe de línia, aleshores els hi anava bé que els de les masies anéssim a fer la paradeta i a portar-li's menjar.” (Emília Parera — veïna del Miracle)

Una de les figures recordada és la Caputxina, una arramassadora de Solsona que recorria els diferents indrets del territori comprant productes a la gent de pagès per portar-ho a vendre a les capitals.

“Hi havia un dia a la setmana podien venir a vendre i comprar coses, com una espècie de mercat i venia la Caputxina a comprar conills. I la caputxina venia aquí parava davant de la botiga, una senyora que vivia a Solsona i anava pels llocs a comprar conills, pollastres i el que fos. No eren ells els que havien d'agafar les coses i anar a un lloc, sinó que ja venia gent a comprar-li's.” (Miracle i Teresa Vendrell Viladrich — filles de la família que gestionava el bar, la botiga i l'hotel del Miracle)

Tot i això, en el moment en que es van asfaltar les carreteres i es van començar a difondre els cotxes, s'escurcen les distàncies i es facilita la comunicació entre els nuclis de població propers, de tal manera que llocs com Solsona van acabar absorbint la vida social que abans es feia al Miracle.

“Els primers anys, durant l'estiu no ens moviem d'aquí, però quan tenia 14 o 15 anys, la carretera ja estava asfaltada i la botiga havia canviat. Vam començar a anar a comprar a l'Hostal Nou, on tenien de tot. Podiem comprar des del pa i coca fets amb llenya, bons aliments, com unes espadenyas, llapis, llibretes... Hi havien vitrines de fusta i vidre plenes de tot el que ens fes falta. Cap als anys 80, que havien nascut les meves filles, ja vam anar a comprar a Solsona i a Cardona. Més sovint a Solsona que era més a prop.” (Assumpta Pagès—estiejant del Miracle)

EL FORN DE PA

Antigament, sota les cel·les de Sant Antoni s'hi havia ubicat un forn de pa que fou gestionat per part d'una família que vivia tot l'any al Miracle. Aquest forn de pa artesanal i amb forn de llenya elaboraven des de pa fins a coques de forner i s'encarregava d'abastir a totes les famílies que vivien fixes al Miracle durant l'any però també als estiejants.

“El forn de pa era sota les cel·les de St. Antoni. El pa i la coca el feia l'Oliva i es sentia una olor boníssima cada matí. L'oliva no es deia així, però li'n dèiem perquè era de la casa Oliva” (Assumpta Pagès — estiejant del Miracle)

“Cap als anys 50 o 60, van estar fent pa al Miracle, però després ja es va deixar de fer” (Emília Parera — veïna del Miracle)

També és interessant destacar els arxius que encara es conserven al Monestir on es recollia els diferents intercanvis de productes alimentaris que es feien amb persones de masies properes que venien a portar certs productes a canvi d'altres. Un dels casos destacats és els tractes que feien la família de forners juntament amb els monjos amb altres famílies de les masies properes que donaven sacs de blat a canvi de pa.

LES CUINES I LA BUGADERIA DEL SANTUARI

Les cuines i la bugaderia del Santuari era un altre dels elements més importants gestionats per dones que sustentaven la vida dels monjos del Santuari. Aquestes es trobaven situades als baixos del Monestir amb entrada pròpia i sense comunicació directa amb el Monestir, és a dir, es trobaven completament separades del Monestir a causa de la clausura monàstica.

“La bugaderia gestionada per dones es trobava en els baixos del Monestir, amb vida pròpia i sense relació i barreja amb la vida dels monjos. El Monestir de l'època hi havia una faceta que fa 50 anys que ha canviat, que es deia la clausura monàstica, la impossibilitat d'entrar al lloc del Monestir que estava reservat a la vida dels monjos i si el Monestir era masculí estava absolutament vetat a l'entrada de les dones.” (Xavier Poch — Pare superior del Monestir del Miracle)

La cuina estava ubicada on en l'actualitat es troba la formatgeria del Miracle. En aquestes les dones tenien un paper troncal, ja que eren les úniques que treballaven sota jornal dins del Monestir i s'ocupaven tant d'alimentar com de tenir cura de les robes i llençols dels monjos. Tot i treballar dins del Monestir les dones contractades, que acostumaven a ser de la zona, no tenien el dret d'entrar al Monestir ni comunicar-se amb els monjos, així doncs, totes havien de fer les menjades dins les cuines i dormir fora del Monestir, com per exemple a la Casa Gran.

“La nostra mare tot i la feinada que tenia en cuidar-nos a nosaltres, érem quatre fills molt petits, recordo que quan teníem quatre anys, al convent es van quedar sense cuinera i ella va anar a fer-los la cuina. Encara tinc el record d'estar a la cuina del Monestir mentre la mare treballava cuinant. Allí hi treballava gent de Cardona, ja que a la part on ara hi ha la formatgeria hi havia les cuines del Monestir i hi tenien cuineres. Per pujar el menjar als monjos hi havia un torn i pujaven el menjar cap a dalt. Jo me'n recordo perquè havia vist a la mare fer-ho, ja que penso que el menjador el tenien al pis de dalt de tot just a sobre de la cuina. Nosaltres hi anàvem moltes vegades a donar el tomb ja que ens ficàvem per tot arreu.” (Miracle i Teresa Vendrell Viladrich — filles de la família que gestionava el bar, la botiga i l'hotel del Miracle)

L'HOTEL I LES CEL·LES: ESTIEUEJANTS

Els estiuejants, també coneguts per la gent local com a “veranejants”, eren un element fonamental de la vida al Miracle a l'estiu. En els primers anys que hi havia estiuejants al Miracle, l'entorn era molt diferent, ja que els subministraments encara no havien arribat. Tot i això, en els següents anys van anar millorant i es va anar establint la línia elèctrica, l'aigua corrent, els televisors i el telèfon.

“La vida aquí, quan era petita, era una aventura. Ja el viatge per arribar-hi, ho era. Alguns hi passàvem tres mesos llargs, d'altres un mes o dos. Ens oblidàvem de la nostra vida a ciutat, aquí no veíem cotxes en molts dies, cuinàvem, de xica, amb carbó, tancaven la llum a les 10 de la nit, l'aigua la veníem a buscar a la font de la plaça amb aquelles galledes que pesàvem tant. Érem moltes famílies i érem feliços!”

(Assumpta Pagès — estiuejant del Miracle)

Al llarg de molts anys, els estiuejants acostumaven a llogar les cel·les de Sant Antoni, Nostra Senyora i Sant Benet, i a fer vida en aquest indret durant tots els mesos d'estiu. Normalment, les famílies que venien a estiuejar al Miracle, eren famílies nombroses amb molts fills de Barcelona, Manresa, Terrassa o Sabadell, i alguns de Solsona però eren els més minoritaris. Algunes d'aquestes famílies van començar a anar-hi als estius per recomanació del Monestir de Montserrat als seus escolans, els quals tot sovint feien estades al Miracle, i facilitaven el lloguer d'una cel·la a l'escolà i a tota la seva família. Normalment, els membres de les famílies que acostumaven a desplaçar-se al Miracle eren els infants juntament amb les seves mares o àvies durant la setmana i els caps de setmana quan els homes no treballaven els anaven a visitar. Així doncs, les dones tenien un paper molt destacat en la vida quotidiana i social del Miracle i en la cura dels fills al llarg de les vacances d'estiu.

"El Miracle tenia molta vida, sobretot a l'estiu. El que donava vida era que hi hagués gent, sobretot que hi hagués gent fixa, però també gràcies a que hi havia l'hotel i hi havia estiuejants molt diversos que eren fixos, el Miracle estava ple de gent." (Miracle i Teresa Vendrell Viladrich — filles de la família que gestionava el bar, la botiga i l'hotel del Miracle)

"Als estius hi havia molta gent, els estiuejants érem famílies, en general, molt nombroses, de 4, 6 o 7 fills. Alguns anys al monestir hi havia colònies de nens, amb monitors. Érem molta colla." (Assumpta Pagès — estiuejant del Miracle)

"Els estiuejants que venien al Miracle, igual hi passaven un mes o dos, aleshores hi havia la mare amb els fills i el pare es quedava per anar a treballar." (Emília Parera — veïna del Miracle)

"A l'estiu, quan jo era petita, hi havia moltes famílies que venien des de feia molts anys, aleshores eren famílies que coneixies i hi tenies bona amistat, tant els meus pares com jo. Et trobaves a l'estiu, a vegades anàvem a corre amb bicicleta, també ens trobàvem aquí darrera on hi havia una mena de sala amb taules de ping pong, a vegades fèiem alguna excursió, o ells venien a casa o jo venia aquí."

(Sara de la Carral — veïna del Miracle)

Els estiuejants, durant el seu dia a dia vivien al Miracle i en el seu entorn com a nucli central, ja que gràcies a passar molts estius allí, el seu coneixement dels seus boscos i fonts era molt bo. Però on també l'església tenia un paper central que ocupava molts moments del dia, mitjançant les misses o anar a resar el rosari. Tanmateix, les famílies estiuejants s'organitzaven per tenir cura dels infants més petits: pels matins els portaven a fer activitats al bosc, en el cas de les nenes els ensenyaven a cosir, i als nens els deixaven jugar; i per les tardes, els portaven a altres boscos i fonts a berenar i a jugar. És interessant ressaltar com l'ambient i la mentalitat que es vivia en aquella època afectaven directament

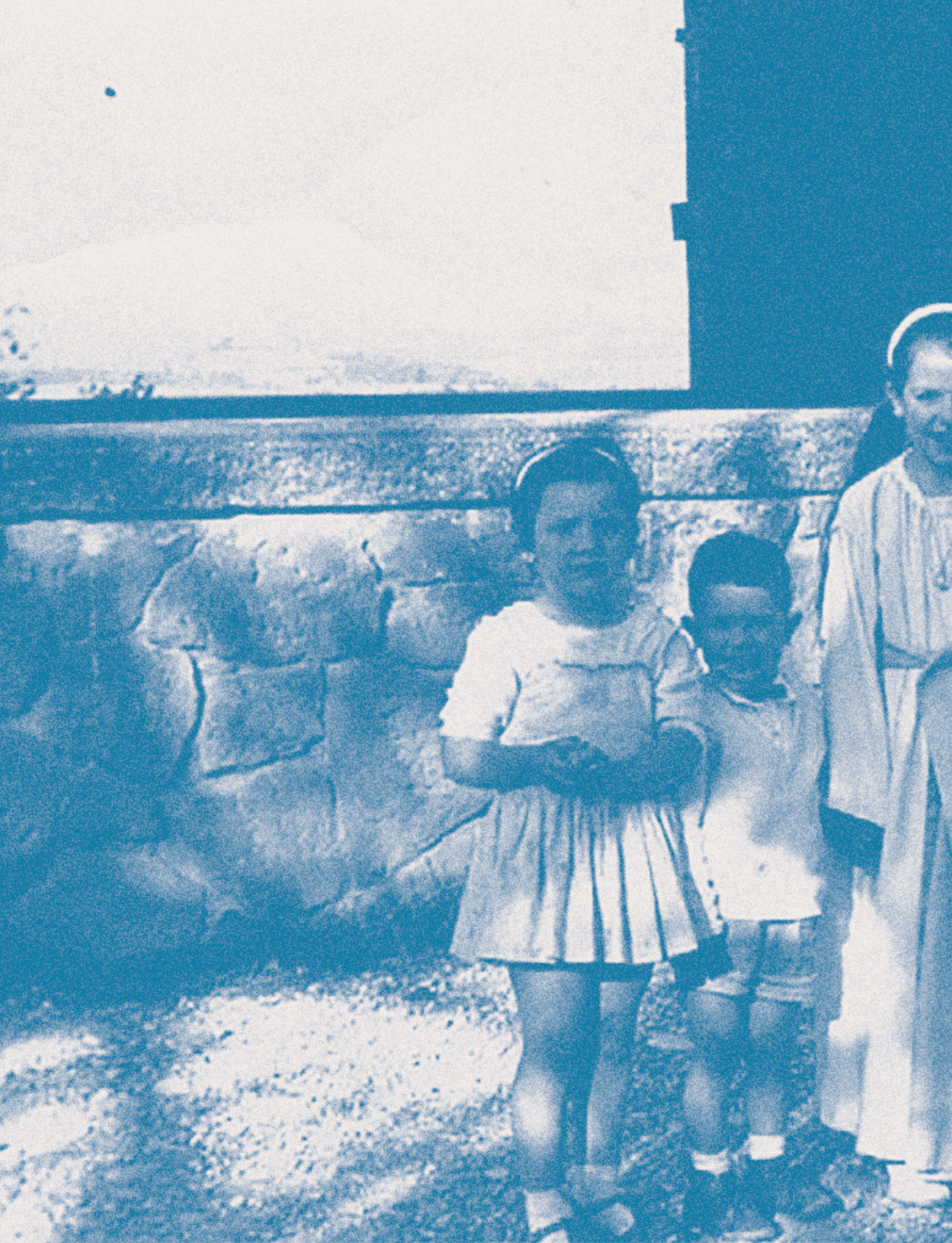
en el joc dels infants, ja que es traslladaven uns rols de gènere molt marcats en els jocs.

"Els primers anys, quan érem petits, anàvem mares i nens junts al bosc. Al cap de setmana hi havia els pares. Al matí, anàvem al bosc de les cargolines o al camp de bàsquet, perquè hi feia menys calor. Allà, les mares ens ensenyaven a les nenes a cosir, sí o sí, a fer "labor" deien, els nens no sé on eren... Després ens deixaven jugar al bosc amb les pedres grans, fulles, troncs, pinasses i la nostra imaginació. A la tarda, després de fer deures, anàvem al bosc de l'altra banda, cap al bosc de l'avió, la baixadeta, o la rovellonera, que era un bosc planer amb vista a les muntanyes. Nens i nenes junts jugant, berenant, fins que sentíem les campanes per anar a resar el rosari. De més grans, fèiem colles sense els pares, vivíem al bosc, fent Cabanes i jugant a jocs que podien durar dies. Els rols de gènere es traslladaven als jocs de nens, també. Sovint les nenes preparàvem el menjar i escombràvem les cabanes mentre els nens caçaven. Més endavant, ens vam barrejar en jocs de grup, indis i cowboys, lladres i policies... Jocs de pilota a la plaça.. El joc de la veritat, qui perd la cadira?, teatre..." (Assumpta Pagès — estiuejant del Miracle)

En el cas de l'hotel, aquest també era ocupat durant els mesos d'estiu pels estiuejants, normalment els de les famílies més riques, ja que no s'havien d'ocupar de fer el menjar ni de rentar-se la roba. Dins l'hotel s'organitzaven batejos, comunions i balls on assistien els estiuejants però també els habitants de la zona de les masies més pobres.

"Dins l'hotel jo havia assistit a batejos i comunions" (Jaume de Torredenegó- veí del Miracle)

"Nosaltres després a l'hotel quan érem joves havíem muntat balls dins de l'hotel. Però tot això no era ben vist en aquells anys. Només ens quedava anar a ballar a les festes majors properes" (Assumpta Pagès — estiuejant del Miracle)

Comunió al Santuari del Miracle. Fotografia cedida per la família Vendrell Viladrich.

L'hotel era gestionat pels diferents membres de la família que portava el bar i la botiga, fins a l'any 1959 que es va traspassar a unes monges i van impulsar la Casa d'Espiritualitat. Uns anys després, la Casa d'Espiritualitat va passar a ser gestionada directament pels monjos del Monestir del Miracle.

“De monges n’hi havia hagut alguna, només alguna vegada a l’estiu que venien de visita. També al principi quan van fer la casa d’espiritualitat al principi ho portaven les monges.”

(Miracle i Teresa Vendrell Viladrich — filles de la família que gestionava el bar, la botiga i l’hotel del Miracle)

Festivitats, creences i rituals relacionats amb el Santuari

A la zona del baix Solsonès, encara que històricament hi ha hagut una gran dispersió de les masies hi havia una vida social molt activa gràcies a diferents indrets, com és el cas del Miracle, que feien de nucli de trobada amb els veïns i la família. Tot i que la guerra civil va ocasionar grans pèrdues materials, ja que produïren la desaparició irreparable de grans obres d’art, i la desaparició de molts elements simbòlics i patrimonials que posaven de relleu les creences i rituals que envolten el Miracle, l’espiritualitat que es vivia al Miracle tenia un caràcter popular i servia de relacions veïnals, fet que ha permès que aquesta hagi perdurat fins l’actualitat, tot i que avui en dia moltes de les cases són buides.

Les festivitats i la quotidianitat del dia a dia dels nuclis de pagès es trobaven estretament

lligades a la religió, ja que l’activitat litúrgica era molt seguida per totes les cases de pagès. Els moments més assenyalats de l’any eren per la Quaresma, la Setmana Santa, el Corpus i el dia de l’aparició. Així doncs, l’activitat de l’església estava molt integrada amb la vida dels habitants dels voltant del Miracle, mitjançant diferents creences i rituals en relació amb el Santuari. Els habitants de pagès, doncs, es preocupaven de tirar endavant amb la família i complir amb tots els deures i preceptes religiosos. Convé destacar, doncs, un conjunt de creences i rituals que han fet perdurar la importància de la tradició i del patrimoni fins als nostres dies: el teatre basat en l’aparició de la verge, les pregàries, anar a resar el rosari, els exvots i ofrenes, les misses, la festa major, les processons, romeries, pelegrinatges i aplecs...

APARICIÓ DE LA VERGE

Segons diu la llegenda, el 3 d’agost de 1458, hi hagué una aparició de la Mare de Déu, en forma de nena, a en Jaume i en Celdoni, dos joves pastors de la Cirosa, una casa propera. L’esdeveniment miraculós fou reconegut l’any següent pel bisbe d’Urgell Arnau Roger de Pallars, el qual autoritzà la construcció de la primera església en aquell indret. Posteriorment es va establir una notable creu de terme, refeta diverses vegades, al prat de Bassadòria, indret on la tradició situa l’aparició i, un petit tancat de pedra que protegia l’alzina que també segons la tradició, era rebrot de la primitiva damunt la qual s’aparegué la Mare de Déu. El 1600 s’erigí la capella de Sant Joan, anomenada de la Desaparició.

“La iconografia de la Mare de Déu com a nena sorgeix del relat dels dos nens al qui els hi va fer l’aparició. Tot i això en el retaule, es va fer una talla de la Mare de Déu no segons la descripció sinó que es va posar una talla de la Mare de Déu gòtica per a que hi hagués una

imatge d'aquesta. Però en segles posteriors ja es van fer imatges que es corresponguessin amb la descripció." (Xavier Poch — pare superior del Monestir del Santuari del Miracle)

A partir del relat de l'aparició des del Monestir i dels seus monjos, durant un període de temps, es va estar organitzant i dinamitzant un teatre en el que es representava tota l'escena que es conta a la llegenda. En aquest teatre s'impli- caven tots els infants i famílies que estiu- eja- ven i vivien al Miracle, i era un moment molt important per a les dones ja que una nena tenia el paper central de la història, valorant la seva participació i entrega. Aquesta representació consistia en un petit teatre al costat de la Bas- sadòria, on es diu que hi aparegué, en el qual es relatava les paraules que va dir la Mare de Déu als nens de la Cirosa, seguidament d'una processó fins a l'ermita de la desaparició, ja que és el camí que s'explica que van seguir.

"Quan era petita es representava teatralment l'aparició de la Mare de Déu. La nena que tenia els cabells més llargs, era triada per fer de" verge nena". Algunes ens passàvem tot l'any desitjant que ens creixessin els cabells! Jo sempre vaig fer d'angelet, la meva germana sí que va fer de mare de déu i diu que la corona pesava molt! Dos nens feien de pastors, els altres, la majoria, d'angelets. Es començava davant la bassa de la plaça, on diuen que es va aparèixer i es caminava fins l'ermita de la desaparició. La verge nena es sabia el text. Al cap d'uns anys, es va deixar de fer." (Assumpta Pagès — estiu- eja- nt del Miracle)

Per a la societat civil de l'època, el fet que fos una Mare de Déu en forma de nena fou molt revolucionari i transgressor, ja que deixava d'estereotipar-se a la dona, es deixava endarrerir el significat de la submissió i entrega de la dona envers l'home i la seva tasca reproductora de formar una família i tenir fills, per passar a sim- bolitzar la innocència i la voluntat de créixer.

"Com a símbol m'agrada molt, en general sempre veiem les imatges de la mare de déu, amb el nen, el seu fill. Com a mare entregada a Déu, fins al punt d'acceptar ser concebuda per l'esperit sant i totes les conseqüències de ser mare de Jesús, més endavant Jesucrist. Al Mi- racle, el fet de ser representada com una nena, per mi era i és alliberador. Per mi, la nena i nen que portem dins és l'impuls de vida, capaç de transformar la nostra història i ajudar-nos a ser persones. És Claredat, Força, Alegria. Consciència. L'imatge de la verge nena barro- ca, balla amb el seu vestit lligat al cor, amb la mà esquerra rebent i la dreta manifestant a la terra. En aquest cas a través de la creu, però depèn de nosaltres el què lliurement decidim manifestar. Per mi, aquest és el Miracle que portem dins, i és d'una exquisitesa, bellesa i llibertat absoluta." (Assumpta Pagès- estiu- eja- nt del Miracle)

EXVOTS I OFRENES

A partir de l'aparició, la devoció de tota la comarca i de les comarques veïnes envers l'indret i la Mare de Déu del Miracle prengueren un gran increment esdevenint el Miracle com a lloc de culte, que es materialitzà en la nota- ble col·lecció d'exvots que s'hi conserven. Els exvots més antics de què es té constància als Països Catalans daten del segle XII, tot i això pel que fa al cas del Santuari del Miracle es con- serven exvots dels segles XVI, XVII i XVIII. Des del segle XV i fins a principis del segle XX eren força freqüents els retauleons, pintures senzilles que representaven l'agraïment per la intervenció de la Mare de Déu o algun sant en el guariment d'alguna malaltia, accident o vicissituds. Poste- riorment, es van començar a realitzar figures de cera representatives enlloc de pintures, fins a l'actualitat que s'ha passat a utilitzar ciris.

"La vivència religiosa de la gent quan era tant estesa el lloc on es reflectia era en els Santuaris, ja que quan passava per un tràngol,

*tenia una necessitat o volia demanar un favor
ho anaven a demanar als Santuaris religiosos”*

(Xavier Poch — pare superior del Monestir del Miracle)

En tots els casos, els exvots i ofrenes són la representació d'una interacció directa entre l'individu i el sagrat, en la qual allò que importa no és el significant, sinó el significat, el qual ens acostuma a mostrar el patiment d'unes cases allunyades de les grans ciutats on el tifus, la guerra de successió de 1714, els bandolers, les guerres del francès o els carlins van sacsejar a una població que només trobava consol en la religió. En els exvots i ofrenes la dona ha tingut un paper central, ja que en molts casos eren elles les que el realitzaven i l'entregaven a l'església, però també eren les que hi sortien mostrant les seves preocupacions, la seva mentalitat i les seves creences de l'època. En molts dels exvots es mostra el paper de la dona dins la societat civil i dins de la família, un dels exemples és un exvot en el que apareix una dona que demana el Miracle de que es curi al seu fill.

MISSES, PROCESSIONS, PELEGRINATGES I APLECS

Els voltants del Santuari són plens de records de l'aparició de la Mare de Déu, testimonis del culte intens que sempre hi ha hagut a l'indret. Aquest culte al llarg dels anys s'ha materialitzat de diverses maneres, des de processons, a pelegrinatges i aplecs, que agrupaven a la gent de les diferents masies de la zona i els estiuejants que habitaven el Miracle durant l'estiu.

La processó més important del Miracle és feia el dia del Corpus, per Setmana Santa, dia assenyalat per l'església catòlica ja que es destinava a venerar l'eucaristia. Aquesta consistia en una missa dins l'església del Santuari que seguia d'una processió que anava des d'aquesta, que es troba just davant de la creu de l'aparició, fins

a la capella de la desaparició. Aquesta processó s'emmarca en el relat patrimonial de que la verge nena va encomanar fer-ne. En aquestes processons hi havia una normés no escrites del ritual molt estrictes, s'havia d'anar amb dejuni, s'havien de portar les creus, es feia una formació en que les dones i els homes anaven separats, i antigament les dones havien d'anar amb mantellines o vels que els tapessin els cabells.

“La processó del Corpus tenia molta rellevància i era la més gran, fins fa 50 anys que es va deixar de fer. Es feia la missa i processó. Les processons es dividien pels estaments o les congregacions, i es dividien en homes i dones”

(Xavier Poch — pare superior del Monestir del Miracle)

“Normalment a les processons que fèiem abans dels anys 60, anàvem caminant des del centre de l'església fins l'hermita de la desaparició. Encens, cants, en dejuni, mareig. Monjos portant creus treballades alçades, nosaltres amb mantellines, primer blanques, després negres. Separats per gènere, sempre s'acabava o començava amb missa, no recordo l'ordre.”

(Assumpta Pagès — estiuejant del Miracle)

“Quan jo encara no havia nascut, les meves germanes m'havien explicat, que ens portem 16 i 18 anys, que elles per la festa major o quan venien a missa aquí al Miracle s'havien de tapar els cabells amb un vel perquè era de la mala educació entrar a l'església amb el cap descobert.” (Sara de la Carral- veïna del Miracle)

Les prioros de la zona de Riner, aquell dia també s'encarregaven de treure la Mare de Déu de l'església del Miracle i portar-la durant la processó.

“Jo era priora de Freixinet, però com que és de Riner, doncs tenies la tasca de portar la Mare de Déu per la processó. Al Miracle no en donàvem de rams, perquè s'hi reunia molta gent de tota la comarca, aleshores per fer rams

per tothom no podia ser (Emília Parera

— veïna del Miracle)

Tanmateix, a la zona també hi havia molta tradició de realitzar pelegrinatges i aplecs cap al Miracle, en els quals la gent dels pobles s'organitzava per fer una excursió a peu fins al Miracle resant el rosari al voltant d'una promesa que es feia a la Mare de Déu del Miracle. Aquests pelegrinatges i aplecs, es realitzaven des de molts pobles del voltant, com ara Cardona o Ardèvol, i es caminaven molts quilòmetres fins arribar al Miracle. En aquests la dona tenia un paper central, ja que en molts casos havien vingut caminant descalces fins al Miracle per tal de complir les seves promeses i aconseguir els Miracles que li havien demanat a la Mare de Déu. I en el cas dels aplecs, antigament, les dones eren les qui s'encarregaven de preparar els àpats, comprant el menjar, cuinant-lo, preparant les taules, recollint i netejant posteriorment.

“Tradició de les parròquies del voltant del Santuari un cop a l'any venien caminant a peu resant el rosari, 10-15km, a l'arribar fer l'aplec i la celebració de la missa, i després tornar a casa. Hi participava tot el poble, sense distinció de gènere.” (Xavier Poch — pare superior del Monestir del Miracle)

“La romeria de Cardona la fan cada any el 2n diumenge de maig. Sembla ser que en època de pesta es va fer una prometença a la Mare de Déu del Miracle.” (Miracle Vendrell Viladrich — filla de la família que gestionava el bar, la botiga i l'hotel del Miracle)

“Hi havia les promeses que consistien en una demanda a la Mare de Déu i a canvi es prometia alguna cosa que costés esforç o sacrifici. Jo sé de dones que havien vingut caminant de lluny descalces, demanant curació per un fill. Potser la tradició, encara actual, de venir caminant al Miracle, des de Cardona, des d'Ardèvol o altres indrets, hi té a veure? Es camina cap a on es té fe.” (Assumpta Pagès- estiuant del Miracle)

“Durant una època també es va fer per Sant Gabriel, a l'ermita es feia com una missa i un dinar popular, que es feia al bosc de la rovello-nera. Està al trencant per anar cap a Solsona, on hi ha ara una gran esplanada, era un bosc de pins molt alts i al mig hi havia com una placeta sense pins. Aleshores les dones d'aquí s'organitzaven, quan jo era joveneta que devia tenir 12 anys, muntàvem les taules, compràvem el menjar i dinàvem allà. Això es va fer durant uns quatre o cinc anys, a l'època de l'any quan encara feia bo.” (Sara de la Carral — veïna del Miracle)

Tanmateix, al llarg de l'any, els diumenges eren el dia més important de la setmana, ja que es quan tots els habitants de les masies més properes, i a l'estiu els estiuants, assistien a la missa i s'havia d'anar mudat. Normalment les dones acostumaven a assistir a la missa de primera hora, d'aquesta manera poden arribar a casa per poder preparar el dinar. En el cas del Miracle, com que hi havia emplaçat just al costat de l'església un Monestir, els priors no s'havien d'encarregar de mantenir l'església neta i decorada.

“El diumenge la meua mare anava a la missa de les 9 del matí. Al Miracle hi havia missa de 9 i missa de 12h, que es la missa major, que era quan venia tothom. Però el que passava es que ella si venia a la de les 12 no tenia temps de fer el dinar i tenir-lo apunt. Aleshores, ella es llevava preparava l'esmorzar, donava menjar als conills, anava a l'hort i ho deixava tot preparat, sortia a les 8 del matí a l'hivern, ella ben acompanyada venia cap a missa caminant. Moltes vegades hi anaven només 3 dones, feien una missa rapideta, passava per la botiga del bar i comprava una bossa de barreja i tornava cap a casa.” (Sara de la Carral — veïna del Miracle)

“Jo recordo sortir a les 7 del matí caminant amb espelmes per anar a missa i fer les matines” (Jaume de Torredenegó — veí del Miracle)

Antigament, després de les misses es ballaven sardanes i fins i tot s'havien organitzat concursos de Sardanes. Aquestes es realitzaven al migdia i participaven tots els assistents de la missa.

“Aquí cada dia es celebrava missa. Fa anys en sortir de la missa dels diumenges, es ballaven sardanes a la plaça davant de l'església. Per festa major, molts anys es feia concurs de sardanes amb colles vingudes d'arreu.”

(Assumpta Pagés — estiu de 1980)

“Tots els diumenges després de la missa, antigament ballàvem sardanes, fins i tot havíem fet concursos!” (Jaume de Torredenegó — veí del Miracle)

FESTES POPULARS

La festa major era marcada per dates religioses, ja que els pobles celebraven els sants més assenyalats que estaven relacionats amb els patrons dels pobles i els oficis més estesos, com ara Sant Antoni o Sant Isidre. En el cas del Miracle, a començaments d'agost, en la data de l'aniversari de l'aparició de la Mare de Déu als nens de la Cirosa, el Miracle celebra la seva festa major i era organitzada per part dels monjos. És el moment de l'any amb més afluència al Santuari i amb més persones que s'allotjaven a l'hotel. Per la festa major, normalment es feia una missa més llarga i cantada que era molt important ja que assistia l'abat de Montserrat, el bisbe de Solsona i bastants capellans. Després s'organitzava el ball, un espectacle de màgia per als infants on venia el màgic Andreu o el pare Xavier Morell, monjo del Monestir, i coca amb xocolata per berenar. A la nit, antigament, també s'havien organitzat concerts on hi havien assistit músics de gran importància, com el Lluís Llach i la Maria del Mar Bonet. A la tradicional missa del diumenge de festa major en l'actualitat, s'hi ha afegit la celebració d'una caminada popular des de Solsona, la vetlla de Santa Maria, i, des de l'estiu del 2012, la celebració d'una

diada cultural i festiva de Territori de Masies.

En el moment del ball, les noies acudien a les festes acompanyades d'algun familiar, normalment el pare o el germà. Es col·locaven al voltant de la pista esperant que algun home les tragues a ballar. A les festes majors era on es començaven els festejos.

“A les festes majors com que tu anaves amb aquest ambient i amb aquesta mentalitat i et relacionaves amb no gaire gent, doncs clar tu anaves a les festes quan un noi et treia a ballar ja volia dir alguna cosa. I ara ho veus i dius mare meva. I jo recordo a casa algun començament de osti, t'ha tret a ballar tal! Bona senyal perquè aquest és de casa bona!. Però clar, els meus pares eren persones grans i tenien una mentalitat que suposo que els pares de la gent de la meua edat eren més modernillos. Aleshores a les festes majors era una mica doncs com a veure qui et traurà a ballar! Però sempre quan ballaves havies de guardar distància física, i ballaves lo típic els valsos i passo dobles però guardant distàncies. En aquell moment les festes majors eren molt innocents perquè no hi havia gens d'alcohol, com a molt cerveses.” (Sara de la Carral — veïna del Miracle)

A mesura que van anar avançant els anys, l'església i els monjos del Monestir que tenien molt de poder dins del Miracle, no sempre veien bé els balls. Així doncs, a mitjats del segle passat es va prohibir el ball per la festa major del Miracle.

“Fa 40 anys enrere els monjos van prohibir el ball per la festa major, aleshores es va deixar de fer” (Jaume de Torredenegó — veí del Miracle)

“Aquí al Miracle quan jo era jove ja no hi havia ball, només es feia una missa, coca amb xocolata a la tarda i pels nens hi havia un mag que feia quatre trucs de màgia, i una altra missa.” (Sara de la Carral — veïna del Miracle)

Tanmateix, en èpoques anteriors el jovent de la zona i els estiuejants havien organitzat teatres còmics que realitzaven el dia de la festa major. En aquest participaven tot el jovent, tant nois com noies, i el representaven per a la resta d'assistents.

No podem oblidar, també el gran nombre de fontades que es feien al llarg de l'any en les èpoques que feia bon temps. Aquestes s'organitzaven de forma autònoma entre un grup d'amics o familiars i consistia en anar caminant fins a una font propera i dinar o berenar allà, jugar a alguna cosa i fer petar la xerrada.

“Aquí fèiem fontades on hi anàvem molta colla entre pares i fills, caminant. Hi jugàvem, berenàvem pa de forn de llenya amb tomàquet i pernil tallat gruixut, boníssim. Beviem aigua bona de la font. La font de l'arbre, sota Can Gangoellés, que he intentat recuperar el camí després dels focs i no l'he trobat encara. La font del bisbe i la font rodona, senyalitzades, la font del ferro, sota la casa de l'Estany, per recuperar a causa dels focs, era un bosc preciós i la font amb unes lloses precioses, la font del músic a Llobera. Era costum d'anar cada any a Riner, a Ardèvol i a Llanera que era més lluny.” (Assumpta Pagès — estiuejant del Miracle)

“Nosaltres sempre fèiem una fontada a l'any. Abans que hi havia molta gent, hi havia més ma d'obra que no pas maquinària, a l'època de feina forta, sobretot a l'època de segar i de recollir ens ajudàvem amb altres cases per fer-ho tot. Aleshores, quan s'acabava la feina es feia una fontada a baix a Sant Just d'Ardèvol, que hi ha una rassa, caçàvem crancs, fèiem una arròs amb els crancs que recollíem, i dinàvem l'arròs i melons i síndries de la collita. Jo era molt petita, tenia quatre o cinc anys, però al cap de poc quan va aparèixer la maquinària es va deixar de fer” (Sara de la Carral — veïna del Miracle)

Concepció Viladrich al bar del Miracle

Aquest llibret ha estat possible gràcies
a la divulgació històrica de la

Laura de Castellet

sobre les restes prehistòriques i medievals,

a les aportacions sobre l'art Barroc i els exvots
del **Xavier Solà,**

al pare superior del Miracle

Xavier Poch

i al pare **Jordi Castanyer**

per les seves explicacions sobre el Monestir i la
seva ajuda en els contactes.

I sobretot destacar la gran aportació del
testimoni dels veïns i veïnes que en el seu
moment van viure al Miracle o hi tenien una
relació molt directa. Per tant, volem agrair la
participació a:

l' **Assumpta Pagès,**

la **Miracle Vendrell Viladrich,**

la **Teresa Vendrell Viladrich,**

la **Sara de la Carral,**

el **Jaume de Torredenegó,**

l' **Emília Pareras,**

el **Josep Huguet,**

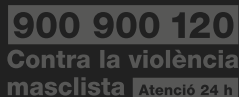
i la **Maria Montserrat Solà.**

Fotografies històriques cedides per la
família **Vendrell Viladrich.**

TERRITORI DE MASIES AMB ULLS DE DONES

TERRITORI
DE MASIES

Amb el suport i col·laboració de:

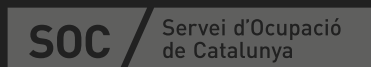
Amb el finançament de:

Generalitat de Catalunya
Institut Català de les Dones

Diputació de Lleida

Generalitat
de Catalunya

TERRITORI DE MASIES